

POLOŠKA JAMA – ŠE VEDNO NOVA PRESENEČENJA

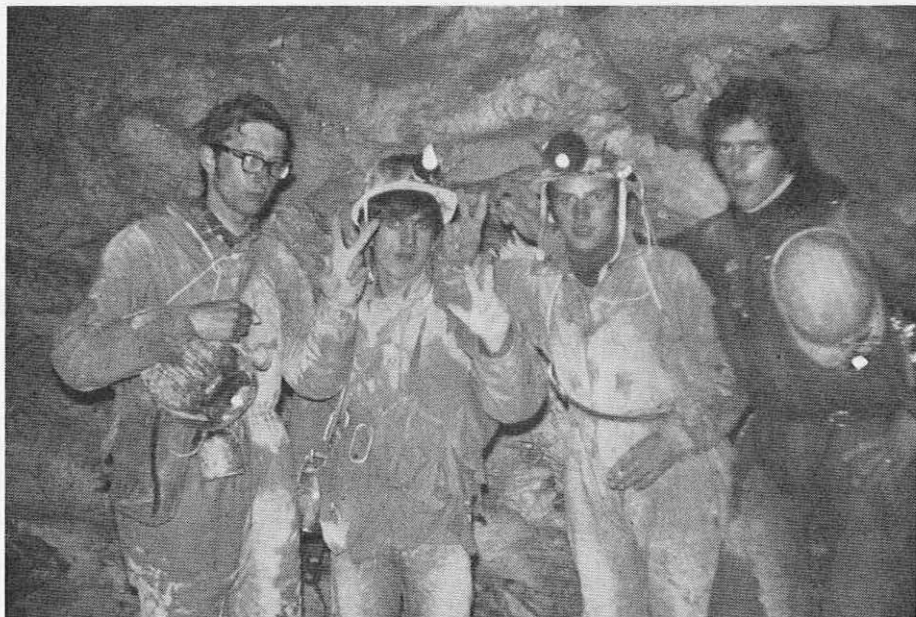
TOMAŽ BUDKOVIC

Čeprav smo dežela klasičnega krasa, nedavno tega nismo poznali jam, globljih od 350 metrov. To vrzel je v zadnjem času zapolnila Pološka jama. Na svetovni lestvici najglobljih jam zavzema 18. mesto. Pokazalo se je tudi, da moramo globlje jamske objekte iskati predvsem v visokogorskem krasu. To nam potrjuje tudi odkritje globokih brezen Abisso Gortani na italijanski strani Kanina in brezna pod Gamsovo glavico nad Bohinjskim jezerom.

Pološka jama leži v Krnskih gorah in sicer v gori Osojnici (1289 m) na desnem bregu Tolminke. Ima dva vhoda na nadmorski višini 720 in 730 m. V jami prevladujeta dva tipa rovov. V spodnjem delu so vodoravni vodni rovi različnih oblik in razsežnosti, v zgornjem, na novo odkritem delu so značilna zvonasta brezna. Nastala so večinoma ob prelomnih ploskvah. Spleti rovov v spodnjem delu potekajo včasih celo v treh etažah. Spodnjo etažo tvorijo še vedno aktivni vodni rovi. Srednji del od Velike do Divje dvorane je razmeroma suh. Tudi zgornja brezna in Bohinjski rov še vedno aktivno odvajajo vodo. To kaže, da morajo v osrednjem delu obstajati še neodkrite vodne poti. Z barvanjem vode v spodnjih predelih jame so ugotovili povezavo z izviri severovzhodno od planine Polog. Iz rovov v novo odkritem Nebotičniku voda verjetno teče k slapu nad Trobento v osrednjem delu jame. Izjemo tvori Primenaramijev rov, ki se vesi proti vzhodu k izviru Tolminke. Jama je nastala v dachsteinskem apnencu. Starost cenijo na predwürmsko, nastala pa naj bi zaradi narivanja dachsteinskega apnenca na kredni fliš. Fliš je neprepustna kamnina, zato se je voda na stiku prebila na površje. Erozija je flišno pregrado počasi odnašala. Zato si je voda iskala poti vedno nižje. Tako naj bi si pojasnili nastanek večih etaž. Zelo veliko vlogo pri nastanku je imela tudi tektonika. V jami opazimo še precej aktivnih prelomnih con.

Na bivak se vrnemo utrujeni, a veseli zaradi novih odkritij

Foto Primož Krivic

Ob prelomnih conah vidimo še sveže podore. Ponekod so stene rovov zamaknjene do 20 cm vsaksebi.

Pomembnejše raziskave v jami so se začele l. 1964, ko so Idričani prodrli skozi Kendovo luknjo globlje v notranjost in namerili 3 km novih rovov. Prvi so raziskovali že člani planinskega kluba »Krpelj«, vendar so raziskovali jamo samo 580 m od vhoda. Odkritja Idričanov so pritegnila pozornost drugih slovenskih jamarjev. Zato je Jamarska zveza Slovenije organizirala raziskovalne tabore, kjer so sodelovali vsi slovenski jamarji. Po številu je bilo največ članov Jamarskega kluba Idrija in Ljubljana-matica.

Na prvem taboru l. 1966 so odkopali nadaljevanje. Prišli so do mesta, kjer se jama razcepi na dva dela – zgornjega in spodnjega. Najprej so začeli raziskovati spodnji del, ker prehod v zgornje predele še ni bil znan. Rovi so nizki in težko prehodni. Po Rovu treh članov so jamarji JKLM dosegli najnižjo točko – 575 m nad morjem. Točka leži 155 m pod zgornjim vhomom. Rov se konča v plitvem sifonu. Že po obliki sodimo, da so rovi tod šele v fazi nastanka. Zato ni posebnih možnosti, da bi prišli nižje. Voda ob nevihtah hitro naraste. L. 1968 je presenetila jamarje, ki so bivakirali v tem delu jame. Komaj so se rešili po obhodnem rovu. L. 1969 se je angleškemu jamarju Johnu Russumu posrečilo odkriti prehod v zgornje dele jame. Sledil je močnemu prepihu in tako odkril nadaljevanje. Jamarji so prodirali vedno višje. Kmalu so presegli državni globinski rekord, ki je pripadal Žankani jami pri Rašporju. Člani JKLM so odkopali prehod v Divjo dvorano in raziskali Meander, Ljubljanski sifon, Trobento in Lofote. Angleži so po Angleškem rovu prodrli do Tihe dvorane. Raziskovanja so se ustavila pri globini 465 m. Strokovnjaki so menili, da v Pološki jami ni več pričakovati večjih odkritij. Izmerili naj bi le še stranske rove, ki jih med dotedanjimi akcijami niso imeli časa pregledati. Člani JKLM smo upali, da jame še ni konec. Sklenil smo ponovno pregledati zgornje dele. Tako smo na akciji 2. aprila 1971 obiskali dotedanji najvišji del – Tiho dvorano. Pretaknili smo vse kote, vendar o nadaljevanju ni bilo sledu. Našli smo le nekaj slepih rovov, najdaljši je meril 10 m. Pri povratku po Angleškem rovu smo postali pozorni na curke vode, ki je pršela na nekem mestu iz kamina v stropu. Preplezali smo kamin in odkrili nadaljevanje. Imenovali smo ga Nebotičnik. Naslednji dan smo izmerili novo odkriti kamin in ugotovili, da smo jamo »povišali« na 514 m. To je pomenilo, da se je uvrstila na 30. mesto na svetovni lestvici (sem uvrščajo samo jame, globlje od 500 m). Odkritje je sprožilo val novih akcij našega društva.

1. do 3. maja 1971 – je obiskalo jamo 5 članov z namenom, da po novoodkritih rovih prodre naprej. Ker je bilo v jami preveč vode, smo ostali na bivaku.

3. do 6. julija 1971 – Petim našim in enemu članu JS PD Železničar se je posrečilo prodreti naprej. Odkrili smo 120 m dolg, zelo ozek meander. Imenovali smo ga Bohinjski rov. Dva člana sta prodrla do višine 538 m. Ustavilo ju je zvonasto brežno. Jama se je povzpela na 28. mesto na svetovni lestvici.

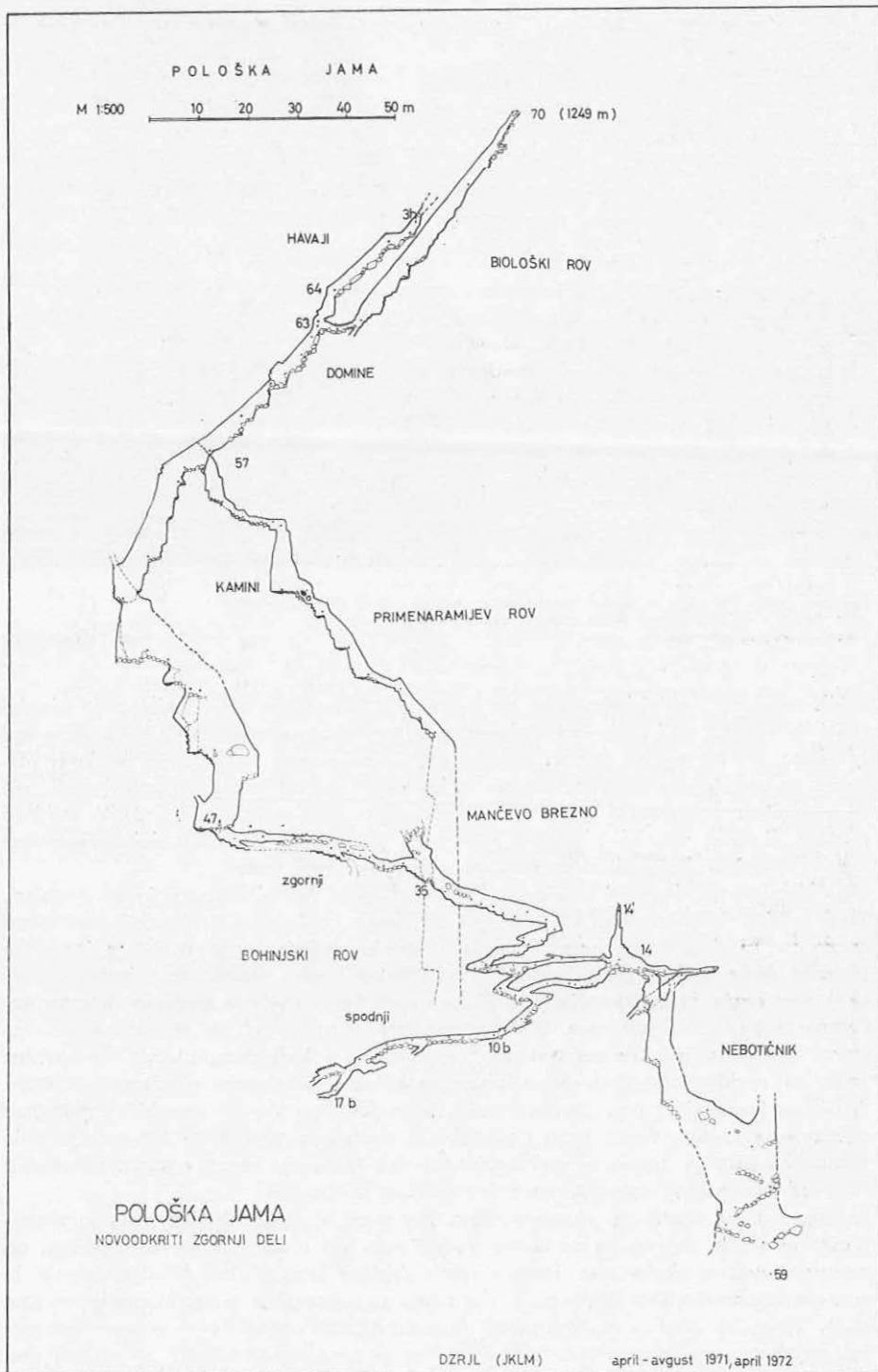
21.–25. julija 1971. Odpravi petih članov je uspelo preplezati Kamine – 100 m visok sistem brezen. Jama so »poglobili« na 630 m. Poročali so, da se rovi nadaljujejo.

9.–13. avgusta 1971. Šest udeležencev odprave je preiskalo nadaljevanje Kaminov in Domin. Našli so Havaje, Biološki in Primenaramijev rov. Kota 1249 m je najvišja v jami. Do sedaj je jama globoka torej 674 m. Iz Havajev in Biološkega rova je pihal vroč zrak, našli pa so tudi površinske živali. Po cenitvah biologov ne more biti več kot 10 metrov do površine.

September 1971. Na zvezni akciji so raziskovali predvsem spodnje predele. Zgoraj so prišli samo do vhoda v Nebotičnik.

29. november 1971. Že na Pologu nas je presenetilo slabo vreme. Akcijo smo morali preložiti.

6.–9. aprila 1972. Na akcijo smo odšli Jozl, Manč, Primož, Miha, Igor in jaz. Na Polog smo prišli z velikimi načrti. Že mesece pred akcijo smo premlevali možnosti, kam bi se jama lahko nadaljevala. Najbolj smo si želeli odkriti izhod na prosto. Tedaj bi odpadlo mučno tovorjenje velikih vreč do bivaka, naporno gvozdjenje po

Načrt na novo odkritih delov v Pološki jami

Priprave pred odhodom v jamo. Pod steno v desnem delu slike sta skrita oba vhoda v Pološko jamo, ki se vzpenja vse do sedla v skrajnem levem zgornjem kotu slike

Foto Primož Krivic

ozkih meandrih Bohinjskega rova ter tuširanje v Nebotičniku in Kaminih. Na planini Lašci so namreč naši člani odkrili jamo, v katero je izredno močno pihalo. Prav tod bi se po načrtih morali končati najvišji deli Pološke jame – Havaji in Biološki rov. Jama na Lašci pa je na žalost zasuta in bo treba prehod šele prekopati. Hoteli smo se prepričati o povezavi jame s površino, zato smo vzeli s seboj UKV radijsko postajo. Zmenili smo se z dvema kolegoma, da prideta čez dva dni vzpostavljati zvezo na Laško. Računali smo, da v jami ne bo preveč vode.

Na Polog so nas dostavili tolminski gasilci z džipom. Morali smo varčevati z močmi. Pred nami je bila šesturna naporna pot od vhoda do bivaka. Poslavljali smo se od sonca za tri dni. Počasi smo si navlekli jamske pajace in se ovesili z jamarско opremo. Nato je bilo treba napolniti transportne vreče. Vsakdo je žalostno gledal velik kup hrane in pripomočkov, ki jih bi moral vse spraviti v omejeno prostornino. Počasi smo se lotili polnjenja. V vreči nazadnje ni ostalo niti za miš praznega prostora. Nazadnje je prišlo na vrsto polnjenje svetilk s karbidom in vodo. Te so nam za tri dni nadomeščale dnevno svetlobo. Zgrabili smo nahrbtnike in pospešili vkreber. Akcija se je začela zares. Človeka malo stisne pri srcu. V jami smo bili popolnoma odrezani od sveta. Vsaka težja poškodba bi pomenila smrt, kajti ranjenca bi bilo nemogoče spraviti zopet na svetlo. Vendar nas je nekaj vleklo v jamo. Človekova radovednost in želja odkrivati novo je močnejša od bojazni.

Pošteno smo se spotili do vhoda v jamo. Na stezi, ki so jo uhodile prejšnje ekspedicije, je ležalo vejevje še od zime. Vedeli smo, da ni bil po lanskem poletju od neuspele zvezne akcije sem nihče v jami. Zadnjič smo gledali brsteče zelenje in zasnežena pobočja Bohinjskih gora. Nato smo se spoprijeli z jamo. Napredovali smo stoje, kleče, se plazili, spuščali skozi kamine, plezali meandre – skratka zganjali vso mogočo in nemogočo telovadbo. Osebnostno bi proglašil jamarstvo za najbolj vsestranski šport. Pri jezercu, ki nam je zastavilo pot, smo se pošteno odžejali. Kadilci so seveda izsilili svojo čikpavzo. Jezerce je treba obplezati in če imaš pasjo srečo, se znajdeš v sicer kristalno čisti, zato pa strupeno mrzli vodi. Skozi Rolne smo se po nelogičnih prehodih prebili do mesta, kjer se jama razdeli v dva kraka. Eden drži do najnižje točke jame – Rova treh članov. Drugi krak se vzpenja proti planini Lašci. Po spolzkem kaminu smo prišli do najbolj osovraženega dela poti na bivač – Johnove

preše. Prehod je ozka luknja, ki dopušča napredovanje članov do teže 80 kg. Ko so člani porivali transportne vreče pred seboj, so se sproščale najsočnejše kletvice. Za trideset metrov dolgo pot smo porabili pol ure. Vdali smo se v usodo. S silo tod ne moreš dosti doseči. Kmalu za pasažo se pojavi Velika dvorana. Zopet si privoščimo razkošje pokončne hoje. Iz stene teče studenček in vsakdo je hlastno popil nekaj požirkov. Kadilci so se zopet ubadali s čiki. Bistvene težave do bivaka so bile za nami. Preostalo nam je le nekaj zoprnih pasaž. Na koncu dvorane je ozek prehod, in zopet je bilo treba na kolena. Vedno bolj nestrpno smo pričakovali zadnjo – Amonalovo pasažo pred Divjo dvorano. Tam smo imeli bivak. Vsakdo je bil že večkrat v jami in si je v mislih že predstavljal, kam bo razpel mrežo in se zavil v toplo puhovko. Končno smo se med majavimi bloki zadnje pasaže prerinili v Divjo dvorano. Bivakiramo navadno v bližini jezercja, kjer je raven prostor, pripraven za kuhanje in spanje. Na bivaku smo presenečeno obstali. Nato nas je pograbil nemočen bes. Vseposvods razmetani papirji, napol prazne konzerve, nepomita posoda. To so bili »uspehi« zadnje zvezne jamarske akcije. Poleg tega smo ugotovili, da so nam pokurili ves bencin, ukradli kuhalnik in izbili kline za viseče mreže. V jezerčku pa so se valjali papirji in prazne konzerve.

Torej je tudi že sem prodrlo onečiščenje okolja. Nasmejali smo se edinole trem fizičkom, ki so na pol kalili. Nato smo zavihali rokave in v eni uri za silo pospravili prostor. Konzerve in papirje smo pobrali v velike polivinilaste vreče. Zapel je kuhalnik in polastila se nas je dobra volja. Uredili smo si bivak mreže in zaspali. Tišina nas je v začetku motila. Preveč smo bili privajeni mestnemu hrupu. Utrujenost pa je vlekla oči skupaj, v polsnu smo prisluhnili oddaljenemu kapljanju vode. To je jamski utrip življenja in nenehnega spreminjanja. Voda dolbe počasi, vendar neprenehoma vedno nove rove in si kot človeški duh išče vedno novo pot.

Zjutraj se nikomur ni ljubilo iz tople spalne vreče. Po dolgem prigovarjanju se je Manč žrtvoval za blagor skupnosti in začel kuhati čaj. Drugi smo še malo poležali, nato pa težkega srca začeli oblačiti pajace. Ko smo zaužili toplo tekočino, nam je kri živahneje zaplala po žilah. Sklenili smo, da gremo po Angleškem rovu pogledat do Nebotičnika. Skozi zapletene preduhe, imenovane lletov sir, smo se splazili do brezen v Angleškem rovu. Ker poteka rov po močnem prelomu, nas je med potjo močila voda iz razpoke v stropu. Lestve v globljem breznu so ostale še od prejšnje odprave. Z nezaupanjem smo se obežali nanje, ker so bile precej zarjavele. Manč se je kot najlažji član odprave prvi spustil po njih. Tudi nam ni preostalo drugega, kot da zaupamo v trdnost lestve, ker druge nismo imeli. Pod Nebotičnikom je močil velik potok. Odločili smo se, da bomo naslednji dan poizkusili srečo. Nismo hoteli biti dva dni mokri v jami. Vrnili smo se na bivak in se spustili po Divji dvorani navzdol proti Trobenti. Na prejšnjih akcijah so namreč pustili še nekaj neraziskanih rofov. Ugotovili smo, da se ti rovi kmalu končajo s podornim skalovjem. Zato smo odšli nazaj na bivak in začeli kuhati.

Naslednji dan nas je čakala najvažnejša naloga odprave. Napotili smo se v najvišje dele jame. Pričakovati je bilo obilno moč. Z odporom smo navlekli nase vlažne pajace. Pred odhodom je sledilo še obvezno polnjenje svetilk. Edino karbida smo zadosti našli na bivaku. V Angleškem rovu je voda močnejše lila s stropa. Kljub temu smo se zakadili v Nebotičnik. Po 10 metrih lahke pleže smo prišli do ozke – 25 cm široke razpoke. Ta zaustavi vsakega debeluha. Na prvi odpravi smo jo imenovali Selekcijaska. Prehod se zdi nemogoč. Jamar mora izdihniti, preden se začne basati skozi. Strgani pajaci se prav radi zatikajo za skalne roglje. Prehod je treba izsiliti tudi za ceno nove luknje v pajacu. Razpoka je visoka 10 metrov, nato preide v zvonasto brezno. Že prejšnje odprave so pritrdirile vrv in ovira je hitro premagana. Z vrha Nebotičnika smo po 20 m dolgem prečnem prehodu prišli v Bohinjski rov. To je 120 m dolg meander. Visok je do 5 m, je pa zelo ozek in težko prehoden. Že vrh Nebotičnika nas je pošteno premočilo, zato smo za teh 120 m porabili dve uri. Premočene obleke so nas ovirale pri napredovanju. Upali smo, da v Kaminih ne bo vode. Kamini so sistem zvonastih brezen, ki jih je treba plezati navzgor. Tudi tod so visele vrvi prejšnjih odprav. V breznihi pa smo naleteli na cele slapove. Sprijaz-

niti smo se morali, da bomo čisto mokri. Vrvi so bile obešene ravno po sredi slapov. Vsakdo se je čim hitreje prebijal čez mokra mesta. Na vrh Kaminov smo prišli do kože premočeni. Slekli smo se in oželi cunje. Tako nam je bilo nekoliko bolj toplo. Ob domenjeni uri smo poizkušali vzpostaviti zvezo s površino s pomočjo UKV oddajnika, vendar nismo uspeli. Odločili smo se, da izmerimo Primenaramijev rov (ime je sestavljeno iz začetnic jamarjev prvopristopnikov). Skozi nizko, meandrasto pasažo smo se prebili do 15 m globokega brezna. Sproti smo tudi merili. Preplezali smo še nekaj manjših brezen. Napredovanje je preprečilo 60 m globoko navpično brezno. Imeli smo samo 40 metrov lestvic. Manča smo spustili do konca lestvic. Izjavil je, da vidi dno, vendar je še 20 m pod njim. Mokrota in telesni napor sta nas hudo zdelala. Zato smo se sklenili vrniti. Tudi svetilke so nam začele pojemati. Začeli smo se vračati proti bivaku. Težave so se še enkrat ponovile. Zavidali smo Mihu, ki se mu je pokvarila luč in je ostal na bivaku. V šali smo ga celo sumili, da si jo je namerno pokvaril in se tako rešil premočene kože. Z vrha Kaminov smo se bliskovito spustili po vrvi do vznožja, tako da nas niti ni imelo časa premočiti. Na povratku se mi je

Po lepih visokih meandrih
hitreje napredujemo

Foto Primož Krivic

zdel Bohinjski rov še težji. Še zadnji spust skozi zvonasto brezno in že smo stali pred Selekijsko. Ker je bil moj pajac preluknjan, se mi je zataknil za rogelj. Četrť ure sem se reševal iz mučnega položaja, medtem pa me je neusmiljeno močilo. Že so mi začeli popuščati živci, ko sem se le osvobodil. Pollašala se nas je razdražljivost. To je bila posledica izrednih naporov, ki smo jih pretrpeli. Z Jozlno sva ostala zadnja, tovariši so se izgubili naprej. Na srečo nismo imeli več daleč do bivaka. Z velikim naporom sem preplezal brezno v Angleškem rovu. Zadnja sva jo primahala na bivač. Na akciji smo bili 20 ur. Miha je vsem razdelil rezervno obleko, ki jo je imel. Nihče od nas namreč ni ohranil suhe krpice na sebi. Nato se je potrudil in nam skuhal juho, ki se nam še nikoli ni tako prilegla. Nato smo se zavalili v spalne vreče in zaspali. Neprijetni spomini preteklega dne so izginevali. Že smo v mislih načrtovali nove pohode in pretehtovali nove možnosti odkritij.

Naslednji dan je sledilo pospravljanje bivaka in basanje opreme v vreče. Na srečo je bilo več prostora v vrečah, ker ni bilo hrane. Počasi smo se poslovili od bivaka. Jozl je ob odhodu prižgal svečo, ki je še nekaj ur razsvetljevala večno temo. Nazaj grede smo se motali previdno in počasi proti izhodu. Na Pologu sta nas čakala Jeti in Nace, ki sta poskušala z nami vzpostaviti zvezo s površine. Znebili smo se mokrih pajacev. Čeprav utrujeni, smo vrgli nahrbtnike na ramo in odšli v Tolmin na pivo in pašto h Kranjcu.

SKLEP: Pregled uspehov in neuspehov pri raziskovanju Pološke jame kaže, da se najboljše obnesejo ekipe 5 do 8 članov. Večina članov ekip JKLM je bila že večkrat v jami. Tako je manjša možnost, da bi se na poti izgubili. Poleg tega dobro poznamo jamo in se s tem izognemo možnosti, da bi posamezne rove po pomoti dvakrat merili. Največja težava pri raziskovanju jame je transport opreme do bivaka v Divji dvorani. Na akciji vsak član prenese 20 kg težko transportno vrečo z opremo in hrano v jamo in nazaj. To pomeni 2,5 km plazenja, gvozdenja, pleže, pasaž in basanja skozi preduhe. Ekipe, ki dobro pozna pot in je spočita, rabi do bivaka 6 ur. Bivač je šele baza, od koder odhajamo na akcije. Z bivaka do Biološkega rova rabimo 4 ure hoje in pleže. V brezni so prvopristopniki napeli vrvi, po katerih plezamo s klupami (jumarji – pripravami, ki omogočajo samovarovanje in nadomeščajo Prusikove zanke). Šele po vsem tem transportu in pleži pridemo do še neraziskanih jamskih predelov. Razumljivo je, da nam na koncu že primanjkuje moči. Zaradi tega se trudimo, da bi našli na planini Lašci zgornji vhod v jamo. Tako bi se raziskave zelo poenostavile. Bazo bi imeli lahko na planini, odpadlo bi dolgotrajno tvorjenje in bivakiranje.

Opisal bi še opremo, ki jo uporabljamo. Vsak član mora imeti čelado, na njej pa pritrjeno čelno karbidovko ter čelno električno svetilko (če karbidovka odpove). Oblečen je v enodelni pajac. Dvodelna obleka ni primerna, ker se zatika v ožinah. Rovi so polni ostrih robov, ki hitro uničujejo obleko in obutev. Na bivaku spimo v visečih mrežah. Spalne vreče morajo biti puhaste, ker je zrak vlažen in mrzel. Pri pleži po navpičnih brezni rabimo predvsem alpinistične pripomočke. Ponavadi jumarji raziskujejo brezna s površine navzdol. Mi smo morali napredovati v obratni smeri. Kamini so jamska alpinistična smer. Preplezati so jo morali s pomočjo stremen in svetrovcev. Zelo priročna priprava, ki smo jo prevzeli od alpinistov je klupa (jumar). Z njo lahko plezamo po pritrjenih vrveh. Tako ni treba nositi lestev. Po vrveh se spuščamo s Fischerjevimi vponkami in desonderji. Težko bi primerjali jamske vzpone z alpinističnimi. Vsaka zvrst ima svoje značilnosti. V jami vplivajo še dodatni dejavniki – mraz, mokrota in tema. Zaradi njih napredujemo bolj počasi. Ni pa takega strahu pred globino in občutka izpostavljenosti. Pri naših akcijah je potrebna izredna previdnost. Že lažja poškodba bi bila usodna. Nihče si ne zna predstavljati, kako bi potekala reševalna akcija, če bi morali ponesrečenca spravljati po 2,5 km poti do izhoda.

Vse na novo odkrite dele jame je treba obvezno izmeriti. Nimamo posebnih merilnih ekip. Dva člana merita hkrati z napredovanjem ostalih. Merimo s kompasi in merilnimi trakovi. Ta način je še najbolj primeren, ker ni treba istih rogov dvakrat obiskati. Tudi načrte skiciramo delno že v jami.

Pa pogledajmo še vloženo delo in njegove rezultate. Pri raziskavah Nebotičnika smo v jami prebili 120 dni. Najdaljša akcija je trajala 110 ur nepretrganega bivanja pod zemljo. Do bivaka smo prenesli 720 km opreme. Za hrano smo porabili 2000 din društvenega denarja. Člani ekspedicij smo si druge izdatke plačevali sami. In rezultati? Jamo smo »poglobili« za 233 m. Celotna globina znaša 674 m (najgloblja jama na svetu je Gouffre de la Pierre Saint Martin v Franciji – 1360 m). Tako smo se tudi mi uvrstili na svetovno jamsko lestvico. Pološka jama je tako 18. najgloblja jama na svetu, in druga med jamami, ki drže navzgor. Novih rogov smo namerili 2,5 km tako da je celotna dolžina 10 200 m. Tako je pri nas samo še Postojnska jama daljša, verjetno pa jo bo Pološka kmalu preseгла.

V Pološki jami nas čakajo še mnogi neodkriti predeli. Naše gore so izredno slabo preiskane. Verjetno bomo našli še kakšen jamski objekt, ki se bo uvrstil na globinsko lestvico (poleg brezna pri Gamsovi glavici nad Bohinjskim jezerom).

Na koncu bi poudaril, da je najdba Nebotičnika plod raziskav vseh jamarjev, ki so jamo raziskovali. Omogočili so nam, da na njihovem delu zidamo naprej, kot bodo prihodnje generacije na našem.

V KRALJSTVU VISOKEGA ATLASA

JANEZ BROJAN st.

Jutro 10. marca 1972 je bilo v Kranju in Brnikih jako živahno. Kako ne, v nestrpnem in veselem pričakovanju, a obenem s tesnobo v prsih se je sto planincev prerivalo od okenca do okenca in si urejalo vse potrebno, carino, potne liste in vozne karte za letalo. Pristaja naše letalo, ki nas popelje v Afriko. Ob polštirih se je že pričel premikati, po petih minutah pa smo se ločili od naše zemlje in zapluli nad oblake. Leteli smo proti Benetkam na višini 8000 m, preko Nice in Marseilla, zdaj na višini 10 000 m, s hitrostjo 900 km/h pri temperaturi -56° . Preko Gibraltarja smo leteli ob 6.10 ter pristali v Casablanci ob 6.50. Vožnja je bila udobna. Pogled na Benetke in Marseille je bil lep in čist, sicer pa je ležala pod nami megla. Ko smo pristali, se je ravno danilo. Jutro je bilo oblačno in mrzlo. Kmalu dobimo svojo opremo, jo spravimo pred letališčem in čakamo avtobuse za Marakeš. Ob desetih šele prigrme.

Maroko leži približno med $28-36^{\circ}$ severne širine in med $1-10^{\circ}$ zahodno od Greenwicha. Ima okoli 445 000 km² površine (za primerjavo z Jugoslavijo 256 000 km²) ter nekaj nad 16 milijonov prebivalcev, od tega nekako 200 000 Evropejcev (največ Francozov, Italijanov in Špancev). Postal je neodvisna in samostojna država šele leta 1956 in je danes kraljevina (kralj Hasan II.). Glavno mesto je Rabat (260 000 prebivalcev), v katerem je tudi jugoslovansko veleposlaništvo. Največje mesto je Casablanca, ki se zelo hitro širi in ima danes že okoli 1 300 000 prebivalcev. Druga večja mesta so še Marakeš 280 000, Fes 260 000, Tanger 170 000, Oujda 160 000 in Tetuan 120 000 prebivalcev.

Pretežni del prebivalstva je muslimanske veroizpovedi. Od prebivalstva govori 60 % berbersko, 35 % arabsko. Vendar sta oba jezika enakopravna. Od tujih jezikov se je najlažje sporazumeti v francoščini. Zaradi vpliva Atlantika in Sredozemskega morja je klima v Maroku zelo različna: mediteranska na severu, atlantska na zahodu, kontinentalna v enem delu notranjosti in tropska v južnem in zahodnem delu dežele. Poprečna temperatura pozimi (januar) je v notranjosti med -10 in -20° Celzija, poleti (avgust) $+20$ do 22° C. Vendar so v posameznih predelih odmiki od poprečka zelo veliki.

V januarju pade temperatura v Marakešu do 0° C, v februarju pa zraste že do $+17^{\circ}$ C, v avgustu pa do $+45^{\circ}$ C. Obdelovalnih površin je v Maroku le okoli 15 %, pa vseeno